

Gäller för: sydöstra sjukvårdsregionen

Godkänd av: medicinskt ansvarig läkare, urolog, i respektive region

Medicinsk riktlinje för organiserad prostatacancertestning, (OPT)

Medicinsk riktlinje för organiserad prostatacancer (OPT) gäller för sydöstra sjukvårdsregionen. Den är godkänd av medicinskt ansvarig läkare, urolog, i respektive region.

Bakgrund

Inom sydöstra sjukvårdsregionen finns en gemensam process för OPT, organiserad prostatatestning, som hanteras digitalt och kommer att användas av de ingående regionerna Jönköpings län, Kalmar län och Östergötlands län. Regelbunden organiserad testning för prostatacancer kommer i och med detta, under 2025, erbjudas invånare folkbokförda i något av länen.

Prostatacancer är mannens vanligaste cancersjukdom. Omkring 5 procent av svenska män avlider av prostatacancer. Många män PSA-testar sig på eget initiativ vilket medför en ineffektiv och ojämlig prostatacancerdiagnostik. Inom sydöstra sjukvårdsregionen diagnostiseras årligen cirka 1200 män med prostatacancer.

De män som söker på grund av symptom av en prostatacancer har ofta en långt framskriden sjukdom och kan sällan erbjudas en botande behandling. För att minska antalet män som diagnostiseras sent i förloppet behövs således en strategi med tidig diagnostik och adekvat uppföljning på ett strukturerat, jämlikt och kvalitetssäkrat sätt med möjligheter till testning för alla män i sydöstra sjukvårdsregionen.

Bakgrunden till OPT är Socialstyrelsens uppdaterade rekommendation 2018 att avråda från nationellt screeningsprogram. Samtidigt framhåller de att hälso- och sjukvården kan bidra till ökad kunskap genom att erbjuda organiserad PSA-testning inom ramen för forskning och utveckling. Sedan hösten 2019 så finns det permanent nationell arbetsgrupp för OPT som har tillsatts genom Regionala cancercentrum i samverkan. Den här gruppens arbete har resulterat i rekommendationerna om OPT.

Vårdnivå och remiss

Det finns en regional enhet för organiserad prostatacancertestning inom varje region i sydöstra sjukvårdsregionen. Den är placerad som en egen underenhet till urologkliniken i Region Jönköpings län och Region Östergötland medan den i Region Kalmar län ligger placerad under kirurgkliniken. Testningen samordnas via en gemensam kanslifunktion som är placerad i Jönköping. Därifrån administreras bland annat utskick till invånare om exempelvis röntgenundersökningar och svar på blodprov. De ser även till att ytterligare

utredning genomförs med MR och remiss till urologklinik eller kirurgklinik när behov föreligger. Hög grad av digitalisering eftersträvas och målet är att all kommunikation gällande PSA-svar, MR-svar och information kring vidare behov av utredning sker via 1177 e-tjänster.

- **Remiss från primärvården på dessa män är inte möjlig. Primärvården kommer inte ges möjlighet att inkludera männen till organiserad prostatacancer testning.**
- **Rådande riktlinjer och FAKTA-dokument gällande patienternas önskemål om PSA-provtagning och utredning gällande prostatacancer påverkas ej av den organiserade prostatacancer testningen.**

För att kunna delta i OPT krävs inloggning på 1177.se med bank-id och sedan aktivering av aviseringar. Provtagningen av PSA är avgiftsfri för deltagaren.

Information och erbjudande om att delta i OPT skickas till invånarna i aktuell målgrupp kontinuerlig beroende på födelsedatum.

Vilka inkluderas inte i OPT

Invånare utan tillgång till e-legitimation inkluderas inte i OPT. De hänvisas till sin vårdcentral/hälsocentral för PSA-provtagning utanför OPT. Invånare som inte deltagit i OPT får alltid nytt erbjudande med tvåårsintervall till det att första deltagandet ägt rum.

Invånare med skyddad identitet eller utan manligt personnummer inkluderas heller inte i OPT. Även de ges möjlighet att via sin vårdcentral testa sitt PSA utanför den OPT.

Diagnostik och utredning

Regelbunden testning för tidig upptäckt av prostatacancer kommer 2025 erbjudas invånare i Region Jönköpings län födda 1963, 1969 eller 1975. I Region Kalmar län och Region Östergötland kommer det erbjudas invånare födda 1975. För att kunna delta måste invånaren vara folkbokförd i respektive län och inneha ett manligt personnummer. På sikt är målsättningen att öka åldersintervallet till att inkludera de mellan 50 till 74 år. Information och erbjudande om att regelbundet testa sig för prostatacancer skickas per post fortlöpande under 2025. Personer med redan diagnostiserad prostatacancer kommer inte att erbjudas OPT.

De personer som får ett erbjudandebrev och väljer att delta i OPT kommer via e-tjänsten under 1177 erbjudas PSA-provtagning i form av drop-in-tid eller ges möjlighet att boka tid på det egna länets alla vårdcentraler/hälsocentraler och provtagningsenheter avseende PSA. I dagsläget läggs beställningen i Region Jönköpings län och Region Kalmar län in via OPT-kansliet i BOS för de män som tillhör Region Jönköpings län eller Region Kalmar län. Region Östergötland använder sig istället av ROS som möjliggör att deras beställningar går

automatiskt, det vill säga provtagningsunderlag skapas upp så fort mannen tackat ja till att delta i OPT via 1177.se. Pappersremiss får ej användas.

De personer som inte väljer att delta eller inte lämnar PSA-prov i tid kommer automatisk att få nytt erbjudande om att medverka i organiserad prostatacancertestning om 2 år.

Beställningar kommer finnas inlagda i BOS/ROS via enheten för organiserad prostatacancertestning (OPT-kansliet) och beställningsunderlaget kommer finnas tillgängligt för invånare under 1 månads tid. Därefter makuleras beställningen och invånaren tolkas ej vilja medverka. I enlighet med ovan så kommer nytt erbjudande att skickas 2 år senare.

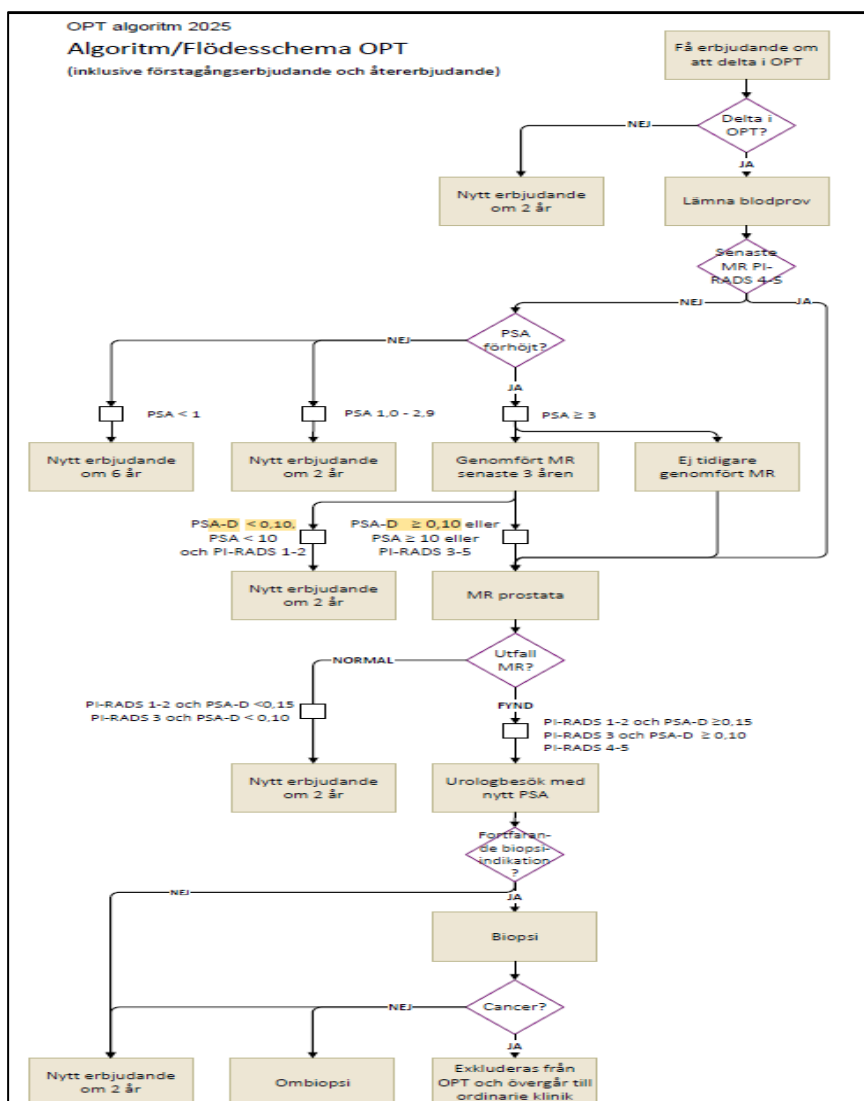
Enheten för organiserad prostatacancertestning får provsvaren elektroniskt i BOS/ROS och svaren från BOS/ROS överförs därefter automatiskt till kallelsesystem och skickas via 1177 e-tjänsten till patienten.

Personer med:

- normal PSA-nivå, $PSA < 1 \mu\text{g/l}$, får ett nytt erbjudande om att ta PSA-prov om 6 år.
- normal PSA-nivå, $1 \leq PSA < 3 \mu\text{g/l}$, får ett nytt erbjudande om att ta PSA-prov om 2 år.
- förhöjd PSA-nivå, $PSA \geq 3 \mu\text{g/l}$, erbjuds vidare utredning.

Patienter utreds inom tider som för standardiserat vårdförlopp prostatacancer (SVF).

Utredningen sker enligt följande algoritm.

För personer med förhöjd PSA-nivå skickar kansliet remiss för MR prostata till den röntgenklinik patienten tillhör. Radiologienheterna ska handlägga samtliga deltagare tidsmässigt i enlighet med SVF. Enheten för OPT tar emot MR-svar från radiologienheterna. Män som inte kan genomföra MR erbjuds vidare utredning via urologkliniken eller kirurgkliniken.

Beroende på MR-svaret så kommer vidare hantering av männen leda till att de antingen återförs till enheten för OPT för nytt prov om 2 år eller remitteras till urologkliniken eller kirurgkliniken för vidare utredning med palpation, ultraljud och eventuellt biopsitagning. Urologkliniken eller kirurgkliniken ska erbjuda urologtid i enlighet med SVF.

Urologkliniken eller kirurgkliniken kommer vid remisstillfället att uppmana mannen att lämna ett andra PSA-prov. Anledningen till detta är att provet i 20 procent av fallen normaliseras och att indikationen för vidare utredning i de fallen uteblir. I de fallen ska mannen få detta besked muntligt av urologkliniken eller

kirurgkliniken och att uppföljning kommer att ske med vidare kontroller inom OPT.

Urologkliniken eller kirurgkliniken ger PAD-besked till patienten. Om svaret visar prostatacancer övergår mannen till ordinarie prostatacancervård och därmed exkluderas från programmet för OPT. Om svaret är benigt får patienten ett nytt erbjudande om att ta PSA-prov om 2 år. Beslut om ombiopsi ombesörjs av urolog enligt utredningsalgoritmen.

Män med förekomst av PIRADS-5-lesion på MR utan primärt fynd av cancer, exkluderas från OPT och sköts på urologmottagningen. Likaså om det framkommer att mannen tillhör ärftlig riskgrupp enligt definitionen i nationella vårdprogrammet. Dessa sköts i nuläget bäst utanför OPT, det vill säga på urologmottagning eller vårdcentral.

Personerna som ingår i organiserad prostatacancertestning och som tidigare genomgått MR, för mindre än 3 år sedan inom ramen för OPT, kommer inte erbjudas ny MR förutsatt att tidigare MR har visat PI-RADS 1-2, PSA <10 och PSAD <0,1.

Uppföljning

I den nationella uppföljningen av OPT kommer det ingå ett antal indikatorer. De kommer att tillämpas på regional nivå. Utöver de nationella indikatorerna ska även en utvärdering ske med fokus på jämlik vård. Socioekonomiska aspekter så som skillnader i deltagande beroende på hemvist, utbildningsnivå, födelseland, inkomst, civilstånd med mera kommer att studeras. Sydöstra sjukvårdsregionen digitaliserar kommunikationen med invånare med stöd av 1177.se. Det medför att regional uppföljning även kommer ske för ett antal indikatorer som beskriver det digitala flödet.

Ytterligare information

- Om PSA-prov - Cancercentrum
 - <https://cancercentrum.se/globalassets/cancerdiagnoser/prostatacancer/om-psa-prov-for-att-upptacka-prostatacancer-i-ett-tidigt-skede-webbversion.pdf>
- Cancerfonden Prostatacancer
 - <https://www.cancerfonden.se/om-cancer/cancersjukdomar/prostatacancer>
- Blodprov PSA - 1177.se
 - <https://www.1177.se/Jonkopings-lan/behandling--hjalpmedel/undersokningar-och-provtagning/provtagning-och-matningar/blodprov/blodprov-psa/>
- Organiserad prostatacancertestning (OPT) Beskrivning och rekommendationer, RCC
 - [OPT rekommendationer 2025](#)